

Jugoslavija o Titu 1980.

Ovo je knjiga žalosti, ponosa i zavjeta, naših naroda i narodnosti. Žalosti za Titom, i zavjeta svom predsjedniku, čovjeku koji je više od pola vijeka bio duša ovog naroda, njegove borbe, htijenja i dostignuća.

Titova smrt bila je najtužniji trenutak u novijoj istoriji ove zemlje, rastanak sa velikanom koji je ispisivao njene najslavnije stranice, zemlje koja mu duguje za sve ono što ona danas jeste: što su ljudi koji je naseljavaju srećni i ponosni da su njeni žitelji; što su više od 40 godina življeli s Titom na čelu i uživaju plodove njegovih genijalnih vizija, borbe i ostvarenja; što su svoji na svome; što su postali istinski kovači svoje sudbine i boljeg života; što znaju ko su i šta su; što se riječi Jugoslavija i Tito izgovaraju sa poštovanjem na svim meridijanima svijeta.

Smrt druga Tita pogodila je svakoga u ovoj zemlji — svakog pojedinca, svaki dom i organizaciju gdje se ljudi okupljaju i rade, svakog radnika, đaka, studenta, ratnika, staroga i mladoga, svaki grad, i svako selo, jer svi duguju Titu za ličnu sreću, za sigurnost, za ugled.

Svi oni — svi naši ljudi i narodi svijeta — četiri mjeseca dano-noćno, sa neizmjerom ljubavi i brige, bdjeli su nad Titovim zdravljem, svakodnevno nestrpljivo iščekivali šta će reći ljekari iz Kliničkog centra u Ljubljani. Ponirali su u svaku riječ ljekarskih saopštenja, tih nezaboravnih poruka nada i strijepnji, poruka koje su štampane i izgovarane na svim jezicima svijeta. Te vijesti iz Ljubljane, čekali su mjesecima sa strijepnjom, ali i nadanjima, i državnici i obični građani, i naučnici i najbolja pera svijeta, radnici, farmeri, mornari, domaćice, djeca i starci, sadašnji i bivši političari, istoričari i oni koji uče istoriju. Svi, od ovih naših prostora do najdaljih ljudskih naseobina na ovoj planeti.

Bio je to dosad neviđeni vid svakodnevne komunikacije ove zemlje, komunikacije koju je svojim zaslugama i djelom uspostavio predsjednik Tito sa svakim žiteljem ove zemlje, i žiteljima svijeta, čiji je postao opštepriznati građanin. Zato će svako od tih saopštenja o kretanju njegovog zdravstvenog stanja biti svjedočanstvo jedne drame, koja nije bila samo naša, jugoslovenska, nego svjetska, još jedno svjedočanstvo do kakvih su se gorostasnih visina uzdigli naš Tito i njegovo djelo. O tome svjedoči ona lavina napisa o Titu i Jugoslaviji koja je plavila stranice štampe cijelog svijeta, i one velike i one male, i slijeva i zdesna, štampe koja je ovog puta bila jedinstvena nego ikad, jer je ocjenjivala Tita kao ličnost epohe, kao čovjeka koji je svoju zemlju, i svijet, zadužio neprolaznim vrijednostima, i u svom bogatom životu ostvario više nego što je ijedan vizionar mogao i da zamisli.

Ako su sa ovakvom brigom i interesovanjem praćena sva ljekarska saopštenja o Titovom zdravlju, nije teško shvatiti šta smo preživljavali na vijest o Titovoj smrti: i mi, i svijet. Ova knjiga ograničava se na preživljavanja naša, u Titovoj zemlji; o reagovanjima svijeta, govori se u drugoj knjizi, koja izlazi istovremeno sa ovom, a obje, zajedno, predstavljaju uzbudljiva svjedočanstva tuge i bola, dostojanstva i priznanja Titu, i njegovom djelu, ponosa što smo imali sreću da budemo Titovi savremenici.

Iz velikog broja izvještaja novinara Tanjuga, koji su neprekidno pristizali putem njegovih teleprintera, mogao se štampati samo jedan dio, jer bi za objavljivanje svih bilo potrebno mnogo knjiga. Ovdje su opisani grč i suze naših ljudi, u svim republikama i pokrajinama, na vijest koja nam je posljednji praznični dan, 4. maj 1980. godine, za tren pretvorila u dan najdublje žalosti. To je bol Ljubljanje, koja je od prvih dana januara najneposrednije živjela sa Titom; Zagreba, iz kojeg su se, prije više od pet decenija, prvi put čule široko zapažene prijeteće riječi mladog metalca Josipa Broza, da ne priznaje buržoaski sud nego sud Partije; žalost Beograda, u kojem je Tito donio mnoge odluke historijskog značaja i karaktera, kao što je odluka o dizanju ustanka; gdje je proglasio i prvu socijalističku federativnu republiku pod ovim podnebljem. Žalost je i u Sarajevu, Skoplju, Titogradu, Novom Sadu, Prištini, u svim velikim i malim mjestima, i na svim prostorima gdje je stvarana historija ove zemlje. U svim mjestima, u kojima je Tito ratovao, koja je oslobađao kada je Evropa bila pregažena i ponižena; koja je obilazio; o čijem se razvoju brinuo, i u čije je blagostanje ugradio dio svoje stvaralačke neponovljive ličnosti.

Potresno djeluju u knjizi slike sa posljednjeg putovanja neumornog putnika Josipa Broza »Plavim vozom«, vozom koji je nekoliko decenija dočekivan širom naše zemlje cvijećem i radošću nezaboravnih susreta naroda sa Titom. Upoznaju nas sa nijemim špalirom ljudi, dugim koliko je dugo rastojanje od Ljubljane do Beograda, sa tugom koja je velika kao Titovo djelo. Upoznaju nas sa licima rudara Trbovlja, ojađenim za svojim radničkim vođom, suzama Kumrovca za svojim Jožekom koji je ovo malo mjesto uveo u istoriju, bolom i ponosom proleterskog Zagreba u kojem je Tito pripremao Partiju za odlučujući obračun sa neprijateljem, bolom drugova metalaca iz Slavenskog Broda. Sa neutešnom tugom Titovog milionskog Beograda, i gradova i sela, rasutih po ravnicama i brdima naše domovine.

Upoznajemo se sa dosad neviđenom komemoracijom svih žitelja ove zemlje, koji su tih dana, ma gdje se nalazili, bili ujedinjeniji nego ikad. Sa Titom, i oko Tita. Nikad Beograd nije bio bliži Gostivaru, Žablaku, Bugojnu, Celju i Priboju, ili bilo kojem drugom mjestu u zemlji nego ovih dana, najtužnijih u našoj istoriji. Nikad nije bio bliži ni onim gradovima Evrope, gdje su privremeno naši radnici, koji su sa osjećanjem patriotizma i ponosa dijelili bol sa nama u zemlji. Kao da su se na neprekidne kolone Beograđana, koje su nekoliko dana stajale u redu da odaju poštu svom voljenom Titu, nadovezivali Jugosloveni iz svih krajeva naše zemlje i inostranstva, svi koje su ujedinjavali tuga i ponos što su Titovi savremenici. Bili su to dani, kada su uspomene na Tita bile nikad snažnije i sveprisutnije, a slušaoci na času istorije u svakoj školi, i u svakoj kući, nikad mnogobrojniji.

Bili su to dani, kada su govorili najodvažniji, a ostali doživljavali ono, za šta nijesu imali dovoljno snage i pravih riječi da kažu. U nekoliko stotina izjava, objavljenih u ovoj knjizi — što je samo mali dio onog rečenoga, ili napisanoga i odštampanoga, povodom Titove smrti — sudblimirano je ono što je osjećala cijela zemlja, svi njeni narodi i narodnosti. Fizički se rastajemo od Tita, ali ostajemo ujedinjeni u njegovom djelu, djelu koje ćemo stvaralački razvijati na jasnim kolosijecima koje nam je Tito postavio i ljubomorno čuvati, kao što je Tito cijelog svog života čuvao čast i ponos ove zemlje, i postojanost svog revolucionarnog opredjeljenja. Uz bol, izražavan je i ponos što je u Titovoj Jugoslaviji prvi put ostvarena Marksova vizija: »Fabrike radnicima, zemlja seljacima«, što smo u tri decenije razvoja samoupravljanja, tog jedinstvenog društvenog uređenja ostvarenog u svijetu, stekli ime poštovano na cijeloj pla-

neti, što su za to vrijeme izvršene duboke promjene u društvenim odnosima, i ostvareni neviđeni rezultati u razvoju materijalnih proizvodnih snaga, ove, donedavno među najzaostatijima, zemlje Evrope. Izražavan je ponos, što je naša radnička klasa postala vladajuća ekonomska i politička snaga društva, što jugoslovenski radnik postaje istinski gospodar sredstava za proizvodnju i rezultata svog rada. Sve to pokazuje koliko su proročanske, a istovremeno realne, bile Titove riječi izgovorene daleke 1926. godine, da »radnici moraju uzeti sudbinu u svoje ruke, jer se oni nemaju nadati pomoći niotkuda«.

Za te, i mnoge druge, vizije koje je pretvorio u djelo, mi, i svijet, duboko smo mu zahvalni. Samoupravljanje i delegatski sistem postaju sistem očovječenja čovjeka, a nesvrstanost politika koja je jedina alternativa blokovima i opasnostima koje od njih prijete nezavisnosti i slobodi. Zahvalni, što je svojim primjerom, i djelom, ukazivao i drugima na puteve do slobode i nezavisnosti, što je inspirisao niz programa čija bi realizacija dovela svijet do pravednijeg ekonomskog poretka, do manje gladnih, nezaposlenih i nepismenih; zahvalni, što je postao simbol oslobodilačkog rata naroda, i izraz humanističke vizije jednog novog svijeta.

Dugujemo Titu za najdragocjeniju tekovinu njegove revolucije — za bratstvo i jedinstvo, za na djelu ostvareno jedinstvo ravnopravnih i jednako odgovornih, koji samo tako mogu krčiti puteve u novo, i razrješavati probleme sa kojima ćemo se suočavati.

Zahvalni smo Titu za savremenu partiju radničke klase, koja je u njegovoj revolucionarnoj strategiji zauzimala jedno od ključnih mjesta, za partiju najčvršće povezanu sa radničkom klasom i radnim ljudima, sa svim demokratskim i progresivnim snagama, garancijom daljeg napretka. Za partiju, koja je izvela revoluciju, s kojom se pobjeđivalo i pobjeđuje.

Svijet je zahvalan Titu za novo u odnosima među radničkim i komunističkim partijama i socijalističkim zemljama, čime je socijalizam dobio novi polet i privlačnost za nove milione ljudi u svijetu. Ili, kao što je to nekad napisao lider italijanskih komunista Palmiro Toljati, »što je, u jednom teškom trenutku međunarodnog radničkog pokreta, uspio da slijedi put koji je učvrstio naše jedinstvo, i koji nam je omogućio da idemo dalje u traženju novih puteva u razvitku komunističkog pokreta i izgradnji socijalizma«.

Dugujemo Titu i za to, što je stvorio koncepciju opštenarodne odbrane, kao cjelovit klasni i društveni pogled na rat i odbranu zemlje, uočavajući da neprijatelj, ma koliko bio jak, nikad ne može imati dovoljno snage da se suprotstavi narodu koji je spreman na

borbu i otpor. Ili, kao što je govorio i potvrdio Tito: »Kada smo jedinstveni, niko nam ništa ne može«.

Zahvalni su Titu jugoslovenski radnici, što je, živeći sa njihovim problemima, radeći i boreći se za njihove interese, obilazeći ih u svim krajevima Jugoslavije — znao da pronikne u njihova srca i razumije njihova najdublja osjećanja, potrebe i težnje.

Ponosni smo na sve ono, što je, tokom dana obuhvaćenih ovom knjigom, rečeno o jugoslovenskom Predsjedniku, kao inicijatoru nestrastavanja, državniku svijeta; kao vojskovođi; kao marksističkom misliocu; kao misliocu koji teoriju strastveno pretvara u praksu; »čovjeku čiji je oštroumni pogled uvijek upravljen kao na tačke preokreta, gdje teorija prelazi u praksu, a praksa u teoriju«.

S Titom na čelu, stvorili smo sve što imamo. S Titom u srcu, znaćemo da sve to sačuvamo i dalje razvijamo. Imajući uvijek na umu njegove riječi, da »svaka revolucija vrijedi onoliko koliko je sposobna da stalno razvija i da brani svoje tekovine«, znaćemo i ubuduće da nema situacije u kojoj se možemo naći, da Titu za nju nijesu, ili ne bi bila, poznata rješenja. Zato ćemo, od radnika u fabrici do odgovornih rukovodilaca na raznim nivoima, svakodnevno ponirati i u bogatu Titovu riznicu teorije i prakse, tražeći odgovore na pitanja koja nam bude nametao život. Jer, život je i dosad tvrdio da je to »nepresušna riznica borbenog duha i stvaralaštva, nepokolebljivosti i istrajnosti, trajni izvor bratstva i jedinstva, ljubavi prema čovjeku, istini, slobodi i miru...« U ovom kontekstu, ne treba naglašavati kakav značaj ima izdavanje sabranih djela druga Tita u oko 60 knjiga, od kojih je prvih deset izašlo iz štampe u proljeće 1980. godine. To je neprocjenjiv izvor za izučavanje istorije SKJ, tj. istorije naroda i narodnosti naše zemlje i njihove revolucionarne borbe, to je putopis naše revolucije i, istovremeno, njen putokaz.

Ogromni značaj ima Titovo djelo za narode svijeta koji se tek bore za izvojevanje ili očuvanje slobode. Jer, kao što je to rekao indijski mislilac i državnik Radakrišnan, Tito je »tumač našeg vremena, koji podiže svoj glas za političku i socijalističku izgradnju društva, za međunarodnu harmoniju i mir — tumač zadataka postavljenih našoj generaciji«.

Mi ćemo se sjećati, sa ponosom i najvećom obavezom, Titovih riječi: »Vara se svatko koji misli da bi onda kada ja ne budem na tom položaju, mogao oslabiti Jugoslaviju iznutra, da bi mogla postati plijen invazije sa strane... Jer, mi imamo čvrst i jedinstven

SKJ, imamo snažnu armiju i opštenarodnu odbranu ... Imamo novu organizaciju vlasti od dolje do vrha ...»

Na Osmom kongresu Saveza sindikata, drug Tito je tražio da se dalje, i još dosljednije, razvija princip kolektivnog rada i odgovornosti u rukovodstvima društveno-političkih organizacija, u delegatskim skupštinama, u državnim i samoupravnim organima. Tito jasno kaže da nas to obavezuje, da nas na takav način rada obavezuje sam samoupravni sistem i da će sprovođenje tog principa doprinijeti daljoj demokratizaciji svih tih organa, onemogućiti ispoljavanje liderskih i drugih sličnih ambicija pojedinaca, rad učiniti efikasnijim, a odnose među ljudima boljim i humanijim.

I uvijek, i iznova, provjeravaćemo sebe, svoje ponašanje i odgovornost, aršinom sklada sa Titovim htijenjima. Tako, kada govorimo o privrednoj stabilizaciji kao trajnom zadatku, mi se prisjećamo Titovih upozorenja: »Protegnimo se onoliko koliko nam guber dozvoljava«. Upozorenja, da udružujemo rad i da ne gradimo više nego što imamo sredstava, jer neekonomске i nepokrivene investicije padaju na teret našeg radnog čovjeka. Sprovodeći u život Titove poruke i zavjete, zavjete koji su naša svetinja, naši narodi nastavljaju da žive sa Titom, sa njegovim nezaboravnim riječima koje nam je, između ostalih, uputio sa tribine Jedanaestog kongresa SKJ, kada je rekao:

»Socijalistička, samoupravna i nesvrstana Jugoslavija ima čvrste i trajne temelje, pouzdane oslonce svoje budućnosti.

Snaga Jugoslavije je u herojstvu i čvrstini njenih naroda i narodnosti, koji su se kalili kroz historiju i izdržali probu u najvećim iskušenjima velikog oslobodilačkog rata.

Snaga je u njihovom jedinstvu i svijesti da je to jedinstvo u današnjem svijetu — u kojem još sila nije ustuknula pred razumom — uvjet ne samo prosperiteta, nego i golog opstanka.

Snaga je u idejama koje nas nadahnjuju i u ciljevima za koje se borimo.

Snaga je u radničkoj klasi i njenoj odlučujućoj ulozi u društvu, u našim radnim ljudima, koji, iako još nisu lišeni mnogih teškoća i odricanja, svakog dana imaju sve više, i žive sve bolje.

Snaga je u našoj mladoj generaciji koja je prigrllila tekovine revolucije kao svoje i koja zna da za sobom ima duži period rada i života u slobodi i miru nego ijedna prethodna generacija na ovom tlu.

Snaga je u socijalističkom samoupravnom sistemu, koji našem čovjeku daje da slobodno i suvereno odlučuje o svom radu i njego-

vim rezultatima, koji ga štiti od izrabljivanja i nasilja, od svega što sputava svestrani razvoj slobodne ljudske ličnosti.

Snaga je u širokom frontu organiziranih socijalističkih snaga, sa Savezom komunista na čelu, avangardi ne samo po idejnom opredjeljenju i bogatom revolucionarnom iskustvu, nego i po sposobnosti da osvjetljava puteve i perspektive daljeg razvitka.

Snaga je u općenarodnoj odbrani čiju udarnu moć čini Jugoslovenska narodna armija u kojoj se na jedinstven način prožimaju idejno-moralna čvrstina, borbena osposobljenost i suvremena opremljenost.

Snaga je u našoj nezavisnosti i nesvrstanoj politici, u tome da i sa najvećima razgovaramo kao ravan sa ravnim, da na ravnopravnoj osnovi surađujemo sa gotovo svim zemljama svijeta.

Snaga je u visokom ugledu socijalističke i nesvrstane Jugoslavije, u mnogobrojnim prijateljima širom svijeta, u poziciji kakvu je malo koja zemlja stvorila u međunarodnim odnosima.

Zato mi sa vedrinom i optimizmom gledamo u sutrašnjicu.«

I, zaista, mi sa optimizmom gledamo u sutrašnjicu, jer smo sve stvorili s Titom, neimarom naše istorije i jednom od najuticajnijih ličnosti na građenje istorije svijeta posljednjih decenija, čovjekom čijim će se imenom ponositi vijek u kojem živimo. Otud ime i vrijednost toj našoj snazi, o kojoj drug Tito govori i koju mi sa ponosom nazivamo titovskom, jer je upravo tada neizmjerena i trajna.

Dobroslov Čulafić